

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ СЕМАНТИКИ КАУЗАЛЬНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ

CAUSALITY IN PHILOSOPHICAL AND LINGUISTIC STUDIES: A COMPLEX APPROACH

Далте О.Ю.,

orcid.org/0000-0001-5280-4279

*аспірантка кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

Однією з головних функцій будь-якої мови є передача інформації про каузальні (причиново-наслідкові) зв'язки, що існують в об'єктивній реальності. У статті проілюстровано суттєву різницю у сприйнятті причиновості під впливом зміни філософських та лінгвістичних парадигм. За допомогою методу аісторичного реконструювання, що був запропонований вітчизняним феноменологом В. Кебуладзе, у статті проаналізовано еволюцію сучасного розуміння категорії каузальності у різних лінгвокультурах. Крім того, у роботі акцентовано увагу на різниці між патронімічними термінами «каузальність» та «каузативність».

У західній цивілізації фундамент для вивчення причиновості був закладений у працях древньогрецьких філософів, зокрема в детерміністських ученнях Демокрита та поглядах на чотири першопричини у працях Аристотеля. Доведено, що під впливом християнської традиції, фокус у бінарній системі «причина – наслідок» зміщується з пошуку істинної причини до вивчення цілей, результатів і шляхів їх досягнення у рамках телеологічного підходу. У праці відзначено вагомий внесок представників німецької класичної філософії у вивчення автокаузальності, зокрема Г. Гегеля, Д. Г'юм, І. Канта та Л. Вітгенштайна.

У статті підкреслено те, що сучасне сприйняття каузальності у східній цивілізації, зокрема у Китаї, значною мірою сформовано з урахуванням поєднання даоського та буддистського світоглядів. У роботі зазначено, що хоча східні мислителі і не мали на меті провести чітку межу між поняттями «причина» і «наслідок», однак розуміння їхнього мінливого взаємозв'язку суттєво вплинуло на сучасний світогляд китайців і їхню лінгвокультуру.

Перспектива подальших досліджень вбачається у дослідженні засобів вираження логіко-філософської категорії каузальності на рівні речення у рамках каузативної конструкції та на рівні тексту у рамках каузативної макро-ситуації.

Ключові слова: каузальність (причиновість), каузальні (причиново-наслідкові) зв'язки, каузативність, каузативні конструкції, каузативні ситуації, комплексний підхід, метод аісторичного реконструювання.

One of the key language functions lies in the adequate illustration of real-world causal (cause-effect) relations. This article points out the differences in the perception of causality with a regard to shifts in philosophical and linguistic paradigms. With the help of ahistorical reconstruction method introduced by V. Kebuladze, the paper analyzes the evolution of causality concept in different linguocultures. Moreover, it contrasts two paronyms, namely «causality» and «causativity».

In Western civilization, the research on causality dates back to the works of Greek philosophers, in particular, to the deterministic views of Democritus and Aristotle's doctrine of four essential causes. The paper argues that the spread of Christian views in the Middle Ages provoked a rapid shift towards the teleological explanations, thus, changing a focus to such concepts as purpose, goal and result, which are located in the latter part of «cause – effect» opposition. Furthermore, it highlights the contribution of classic German philosophers, such as G. Hegel, D. Hume, I. Kant, and L. Wittgenstein, to the deeper understanding of autocausality.

In Eastern civilization, particularly in Chinese linguocultures, the roots of causality are hidden deep down in the blend of Taoist and Buddhist worldviews. The paper concludes that eastern savants neither aimed to contrast the notions of «cause» and «effect» nor define a strict opposition between them, but rather focused on their constant change regulated by the ultimate laws of nature. The aforementioned perceptions largely contribute to the development of a unique Chinese linguoculture.

Future researches should be devoted to the analysis of the exact means and tools used in a specific language while expressing causality in terms of sentence-based causative construction and text-based causative macro-situation.

Key words: causality, causal (cause-effect) relation, causativity, causative constructions, causative macro-situations, complex approach, method of ahistorical reconstruction.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістична наука характеризується антропоцентричною спрямованістю, у межах якої інтерес представляє дослідження мовної реалізації базових функційно-семантичних категорій в безпосередньому зв'язку з мисленням. Оскільки події та явища оточуючого світу підпорядковуються певним причиново-на-

слідковим відношенням, однією з основних функцій будь-якої мови постає передача інформації про цю діалектичність. У різні епохи таке сприйняття буття зазнало чимало змін та реінтерпретації, проте їх вплив на концептуальний розвиток уявлення про причиновість в західній і східній лінгвокультурах потребує набагато глибшого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сучасному етапі, *каузальність* (причино-вість) розглядають як закономірний зв'язок між будь-якими подіями оточуючого світу, де кожне явище має свою причину й водночас є причиною іншого явища, оскільки ніщо не з'являється безпідставно [14]. Однак, більшість сучасних вітчизняних (В. Пасинюк, І. Ступак, І. Кучман та ін.) і зарубіжних (Б. Комрі, Р. Діксон, М. Шабатані, Т. Сандерс та ін.) науковців переходять одразу до безпосереднього дослідження прояву каузальності в мові в рамках функційно-семантичної категорії каузативності (Ян Цзянфен, Х. Гасде, Сунь Юйці та ін.), беручи за даність її існування у свідомості людини і зосереджуючись на конкретних засобах її реалізації на рівні простого (Р. Діксон, Дін Сінфен, Сунь Юйці, Ван Ляо-І, М. Баскіано, Н. Бішоп) і складного (Х. Гасде, Н. Леміш, Б. Комрі, Р. Діксон) речень, а також на рівні тексту (Б. Комрі, М. Шибатані, Г. Сандерс) і на рівні дискурсу (Т. Сандерс, Сяо Хунлін, Д. Конова, І. Вайнорене).

Мета статті полягає у висвітленні й систематизації теоретичних засад комплексного підходу до розуміння логіко-філософської категорії каузальності та її відображення у мові за допомогою функційно-семантичної категорії каузативності.

Завдання статті: 1) дослідити еволюцію поглядів на поняття «каузальність», «причино-вість» і «причиново-наслідкові відношення»; 2) уточнити сутність понять «каузальність» і «каузативність» у сучасних лінгвістичних студіях; 3) обґрунтувати доцільність комплексного підходу до вивчення проявів каузативності як вираження каузальності у мові та свідомості.

Методи дослідження. У роботі активно застосовуються теоретичні загальнонаукові методи, зокрема узагальнення та формалізація для огляду актуального стану вивчення досліджуваної проблематики. Крім того, у роботі застосовується метод аісторичного реконструювання для реінтерпретації та надання сучасного сенсу концепціям та ідеям, що виникали у різні епохи та під впливом різних лінгвокультур.

Виклад основного матеріалу. Детальне вивчення реалізації каузальних відношень у мовній картині світу неможливо уявити поза лінгвокультурою і загальноісторичним контекстом. Сучасний вітчизняний феноменолог В. Кебуладзе, акцентуючи увагу на важливості філософії досвіду для аналізу та інтерпретації будь-якого нарративу чи тексту, влучно зауважує, що предмет дослідження «розчиняється в історії того, що про нього говорили чи писали» [7, с. 36].

Перехрещення міні-нарративів, що виникали під впливом ціннісних орієнтирів різних історичних епох, дає врешті решт можливість зрозуміти, як саме те чи те поняття еволюціонувало і увійшло у мовну картину світу певного народу на сучасному етапі. В. Кебуладзе зазначає, що «метод аісторичного реконструювання складається з двох взаємопов'язаних методологічних процедур: 1) реінтерпретації – надання нового сенсу певній ідеї чи концепції через перенесення до нового контексту, та 2) реактуалізації – надання актуальності реінтерпретованій ідеї чи концепції в новому контексті» [7, с. 43]. Саме тому, вивчення сучасного розуміння причиновості варто почати з процедури аісторичного реконструювання еволюції поглядів на це поняття.

Аісторичне реконструювання еволюції поглядів на поняття «каузальність». Ідея нерозривного зв'язку між причиною і наслідком пройшла в своєму розвитку багато стадій і змінювалась відповідно до домінуючих поглядів різних епох. У первісному суспільстві існувало наївне розуміння причиново-наслідкових відношень, що знаходило вираження у міфопоетичних уявленнях про світ: знання передавались прийдешнім поколінням як постулати та табу, які не ставились під сумнів, що у свою чергу сприяло появі схожих, але не ідентичних, концептуальних моделей у розвитку мовних картин світу різних народів [9].

Інтерес до осмисленого вивчення каузальності в західній цивілізації зародився в античні часи. Грецькі філософи шукали «першопричину» будь-якої події, адже, на їх думку, саме вона керує та визначає наслідок [5, с. 129]. Уперше принцип каузальності був сформований філософом-матеріалістом Демокритом, який був переконаним у чіткому детермінізмі усіх подій, що відбуваються у реальності, та заперечував будь-яку випадковість [13]. Він стверджував, що усі події повинні мати достатню підставу, навіть якщо вона не є очевидною на перший погляд. Відтак, Демокрит у своїх працях прирівнював поняття «першопричини» до «необхідності» і був переконаний у тому, що нічого не відбувається без причини і має достатню підставу, але не обов'язково має мету [11, с. 82]. Цю думку у своїй теорії пізнання продовжив розвивати Аристотель, який виділив чотири різновиди причин, які є обов'язковими для існування будь-якого предмета чи явища, а саме: матеріальну, формальну, рушійну і цільову [5, с. 195].

Для ілюстрації поглядів філософа розглянемо бронзовий пам'ятник Т. Г. Шевченку у Києві, що був виготовлений скульптором М. Манізером.

Матеріальна першопричина існування («субстрат») певного предмету визначається тим, з чого він власне виготовлений. Отже, матеріальною причиною існування пам'ятника є бронза. Якби він був зроблений з мармуру, це був би уже інший предмет, адже «матеріальна причина» його появи була б іншою. Формальна першопричина пов'язана з ученням Платона про те, що усі речі знаходяться у «Світі ідей», тобто у нас уже існує попереднє уявлення про конкретний предмет [5, с. 195]. Відтак, глядач розпізнає пам'ятник Т.Г. Шевченку, тому що у нього вже є уявлення про те: 1) що таке пам'ятник, та 2) як виглядав Тарас Шевченко. Рушійною першопричиною виступає скульптор М. Манізер та знаряддя, за допомогою яких він створив пам'ятник поету. Останньою першопричиною Аристотель називає ціль, або мету, виникнення предмета чи явища [5, с. 197]. Отже, вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка стало цільовою першопричиною його виникнення.

Підсумовуючи ідеї Аристотеля, все те, що впливає на предмет, розуміється як його причина. З цієї точки зору, у бінарній системі «причина – наслідок» початок завжди є важливішим за результат. Як бачимо, вже в античні часи почало зароджуватись усвідомлення того, що філософські терміни «причиновість», «детермінованість», «обумовленість» хоча і визнаються синонімами, в широкому сенсі не є абсолютно тотожними поняттями. Це твердження є ключовим для подальшого визначення важливості когнітивного підходу до вивчення каузальних відношень.

На відміну від філософів західного (активного) типу культури, мислителі східних (пасивних) цивілізацій більше уваги приділяли самому процесу зміни, а не її причині чи наслідку. При цьому всі ці зміни характеризуються циклічністю, а тому для того, щоб дізнатись, чого чекати у майбутньому, треба детально знати і шанувати усе, що було у минулому. Проаналізувавши даоські тексти, В. Кіктенко дійшов висновку, що для мислителів Древнього Китаю «центральною об'єктом рефлексії стає природа», однак, вони не виокремлювали у своїх рукописах причиновість як окрему логіко-філософську категорію [8, с. 166]. У світогляді китайців закладаються уявлення про взаємодію «п'яти стихій»: води, вогню, металу, дерева і землі.

В. Михайлов влучно зазначає, що «зв'язки цих п'яти «першооснов» створюють усе різноманіття явищ і речей» [12, с. 2]. Крім того, слід відзначити, що згідно з уявленнями моїстів, «причина будь-якого зла полягає у відсутності всебічної

любви до ближнього», однак «основою всього є воля “Неба”, духів померлих відомих пращурів і приклади, які були свого часу подані великими, мудрими державцями давнини» [12, с. 3]. Ці погляди заклали фундамент для подальшого поняттєво-категорійного формулювання каузальності, яке почало активно розвиватись у китайській філософії після впливу на неї ідеології буддизму, який під причиновістю розглядав відношення «дгарм» – найменших частинок, що утворюють усе в бутті [8, с. 166]. Каузальні відношення у китайській інтерпретації буддизму позбавлені особи діяча, тому що усі дії душі (атмана) визначаються не волею людини, а сукупністю кармічних причиново-наслідкових факторів, що змушують її перероджуватись у колі страждань (самсарі), допоки рух дгарм не зупиниться і душа не досягне спокою (нірвани).

Слід зазначити, що у східних культурах людина займає опосередковане місце в існуванні буття, де чіткі бінарні протиставлення поступаються місцем мінливості й плавному перетіканню одних явищ у інші. Деякі філософи, зокрема Чжан Дунсунь (张东荪), вважали, що у мові веньянь взагалі не існувало «аристотелівського розуміння причиновості», тому що у ній не існувало дієслова-зв'язки «бути» (кит. 是 [shì]), яка позначала б тотожність понять, а тому не могло бути чіткої бінарної опозиції «причина – наслідок» і усе розуміння зміни подій було побудоване на діалозі та взаємодії енергій їнь та ян, що плавно перетікають одна в одну [23, с. 8]. Однак, сучасний китайський лінгвіст Сюй Сумінь (许苏民) влучно зауважив, що такий підхід не враховує те, що хоча звичне для сучасної китайської мови дієслово-зв'язка «是» не було загальноживаним, поодинокі випадки його використання все ж зустрічались у давніх текстах [23]. Наприклад: у своїй трактуванні «Книги змін» («周易正义») учений-конфуціанець династії Тан Кун Інда (孔颖达) для опису взаємозв'язку нематеріального та матеріального використовує вислів «道是无体之名, 形是有质之称» (укр. «Дао – це те нематеріальне, що немає фізичного тіла, а форма – це те матеріальне, що має свої особливості»).

Крім того, існувало чимало інших засобів для реалізації семантики тотожності та бінарності як за допомогою протиставлення (наприклад, протиставлення «дао» та «форми» у попередньому прикладі), так і за допомогою багатозначних слів, що могли виконувати функцію дієслова-зв'язки (乃, 系, 为, 即, 诚 та інші). Наприклад, у «Книзі змін» («周易») для опису мінливості речей у природі є такий вислів: «见乃谓之象, 形乃谓之器» (укр.

«Те, що є видимим – це лише образи, а форма – це лише засіб для відображення змін»). Отже, хоча давньокитайські філософи і не ставили собі за мету провести чітку межу між поняттями «причина» і «наслідок», однак розуміння мінливого взаємозв'язку між цими двома бінарними опозиціями суттєво вплинуло на сучасний світогляд китайців і їхню лінгвокультуру.

На Заході в епоху Середньовіччя з розвитком християнського світогляду ставлення до причинно-наслідкових відношення змінюється і стає теоцентричним. Каузальність будь-якої ситуації визначається тим, що «Бог – джерело і причина усього сущого, абсолютне, досконале і найвище буття» [11, с. 85]. Бог є незмінним, його учення є істинними, а людина має слідувати ним, щоб вплинути на «наслідок» свого існування. Поряд з теоцентризмом виникає пошук телеологічної детермінації – усе, що відбувається, є реалізацією наперед визначеної мети. Від так, у бінарній системі «причина – наслідок», фокус зміщується до вивчення цілі, мети, результату і шляхів його досягнення, а не до пошуку істинної причини.

З відродженням зацікавленості до ідеалів античності та свіжим поглядом на давньогрецьких філософів, епоха Ренесансу закладає віру у титанізм та практично безмежні інтелектуальні можливості людини. Експериментальний метод стає обов'язковою умовою будь-якого пізнання, що у свою чергу сприяє вивченню причинно-наслідкових зв'язків оточуючого світу [11, с. 90]. Допрацьовуючи ідеї Демокрита про «достатню підставу», Г. Лейбніц включає поняття «підстави» у більш широкий термін «причини» [5, с. 132]. Здобуті знання епохи Ренесансу у природничих та гуманітарних сферах стали підґрунтям для наукової революції Нового часу, зокрема праці Г. Лейбніца суттєво вплинули на розвиток ідей Г. Гегеля.

Вивченням каузальних відношень активно почали займатись провідні німецькі філософи. Г. Гегель у своїх працях чітко розрізняє підставу та причину, адже перша, на його думку не є самостійною, і не може нічого спровокувати. Підстава є лише підґрунтям, її «можна знайти будь для чого», але існування підстави не гарантує виникнення дії, і лише воля робить підставу дієвою, перетворюючи її на причину [5, с. 133]. Ототожнюючи буття та мислення, філософ підкреслює нерозривність причини і дії: «Причина є причиною лише остільки, оскільки вона породжує дію; і причина – це лише визначення: мати дію, а дія – це лише визначення: мати причину [...] якби причина ще не діяла або якби

вона перестала діяти, то вона не була би причиною, і дія, оскільки її причина зникла, вже не дія. А є байдужа дійсність» [5, с. 134]. Тісний зв'язок причини і дії як одного цілого є важливим для подальшого вивчення лексичних засобів для реалізації семантики причиновості, здебільшого виражені перехідними дієсловами, що одночасно описують як вплив (дію) суб'єкта каузатора так і новий стан (причину) каузованого об'єкта.

Найпершим цілеспрямованим дослідженням причиновості займався Д. Г'юм, який у своїх поглядах дійшов навіть до агностицизму. Філософ-скептик вважав, що пошук каузальних відношень між подією А та подією Б – це ніщо інше, як людська природа, яка користуючись власним досвідом, схильна робити припущення про причинно-наслідкові зв'язки між подіями за звичкою [3]. Важко переоцінити і внесок класика німецької філософської думки І. Канта.

Досліджуючи межі людського розуму та взаємозв'язки знання і досвіду, надихнувшись Д. Г'юмом, він розробляє так звану ідею «автокаузальності», або «внутрішньої каузальності», яка ставить під сумнів потребу в існуванні першопричини [5, с. 131]. Однак, І. Кант вважає, що в основі каузальних постулатів лежить не звичка людської природи керуватись досвідом, а вроджені настанови людського розуму. Філософ вводить поняття базових «категорій» для обробки чуттєвих даних, які *a priori* притаманні будь-якому розуму, а саме: кількості (одиночність, множинність, тотальність), якості (реальність, заперечення, обмеження), відношення (належності й самостійності, причиновості й залежності, спілкування) і модальності (можливості – неможливості, існування – небуття, необхідності – випадковості). І. Кант стверджує, що «розсудок цілковито вичерпується на згаданих функціях, і його здатність цілком вимірюється ними» [6, с. 92]. Отже, його ідеї можна вважати ключовими для подальшого розвитку функційно-семантичного підходу у лінгвістиці.

У певному сенсі ідеї Д. Г'юма та І. Канта підтримав і автор лінгвістичного повороту у філософії Л. Вітгенштайн. Його погляди на те, що «межі моєї мови означають межі мого світу» стали підґрунтям для подальшого досліджень у галузі когнітивної лінгвістики [2, с. 70]. Філософ також зазначав, що висновок про майбутні події не можливо зробити з теперішніх, тому що віра в причинний зв'язок є забобою [2, с. 55]. Такий погляд дав поштовх для вивчення взаємозв'язку функційно-семантичних категорій часу та причиновості у мовних картинах світу різних народів [4; 10; 15; 17; 18]. Варто зазначити, що лінгвістичний поворот у філософії

став одним з ключових етапів розвитку мовознавства і бурхливого розвитку широкого спектру вужчих похідних наук. Однак, очевидно, що для цілісного розуміння зв'язку мови і мислення необхідно синтезувати результати, отримані в рамках різних дисциплін, та враховувати широкий спектр підходів до вивчення конкретного питання, зокрема розуміння семантики, структури та функцій каузальних відношень у мовній картині світу кожного окремо взятого народу.

Лінгвістичний поворот Л. Вітгенштайна став поштовхом для подальшого розвитку логіко-філософських категорій, зокрема каузальності, у мовних картинах світу різних народів. Разом з цим виникла потреба диференціювати ширші філософські концепти та їх вужчі поняття, що виникли у мовознавчих дисциплінах.

Дослідження паронімічних понять «каузальність» та «каузативність» у сучасних лінгвістичних студіях. Лінгвістичні дослідження пройшли чотири поворотні моменти, які дали змогу по-новому поглянути на одні і ті самі мовні явища. С. Жаботинська зазначає, що лінгвістичні парадигми змінювались та доповнювали одна одну у такому хронологічному порядку: порівняльно-історична парадигма (початок XIX ст.), системно-структурна парадигма (початок XX ст.), генеративна парадигма (друга половина XX ст.) та функційна парадигма (останнє десятиліття XX ст.) [20, с. 8]. Останню можна умовно поділити на два ключові напрямки – *когнітивний* і *комунікативний*. Враховуючи те, що кожна наступна парадигма прагнула не заперечувати попередні результати досліджень, а навпаки поглибити їх, стає очевидно важливістю комплексного підходу до вивчення будь-якого питання на сучасному рівні розвитку науки. Така інтеграція знань і є прикладом використання методу аісторичного реконструювання у рамках конкретного дослідження. Однак, перед тим, як аналізувати проблему крізь призми різних парадигм для отримання комплексного уявлення про об'єкт дослідження, варто детально розібратись з термінологічним апаратом.

У сучасній лінгвістиці активно функціонують два паронімічні терміни – «каузальність» та «каузативність». Обидва поняття поводять від латинського «causa» (укр. «причина») чи «causalis» (укр. «причинний»). Однак, вони не є тотожними. Провівши аісторичне реконструювання на сучасному етапі, можна дати таке визначення цьому поняттю: *каузальність (причиновість)* – це логіко-філософська категорія, що описує такий зв'язок між двома або більше предметами чи ситуаціями, де одна з них є щонайменше достатньою підставою для реалізації

інших [1; 5; 10; 17]. Цей термін широко використовується у міждисциплінарних дослідженнях для пояснення існування та сприйняття взаємозв'язку між різними подіями, речами та станами у свідомості людини [19]. Поняття «*каузативність*» є суто лінгвістичною функційно-семантичною категорією, що виступає у набагато вужчому значенні та використовується для опису прояву конкретних причиново-наслідкових зв'язків з чіткою опозицією «причина – наслідок» у мові й мовленні, а не у свідомості мовця [16; 18; 21; 22].

Одними з перших каузативність у лінгвістиці почали досліджувати Б. Комрі та М. Шибатані. У 70-х та 80-х роках XX ст. Б. Комрі активно зацікавився дослідженням цього явища на матеріалах різноструктурних мов у контексті теорії універсальної граматики, яку на той момент розвивав у своїх працях Н. Чомскі. Він кваліфікує категорію каузативності як таку, що відображає семантику причиновості (каузальності) і презентує відношення «причина – наслідок» за допомогою різних мовних засобів [14; 22]. Дослідник М. Шибатані також погоджувався з таким визначенням і у своїх працях сформулював такі умови, які мають бути виконані для класифікації відношень як каузативних: (1) коли мовець каже про подію I, він має на увазі, що відбудеться подія II; (2) реалізація події II напряду залежить від події I і настає безпосередньо після неї, тому подія I розглядається як першопричина; отже, (3) подія II не може відбутись без події I, а тому є її логічним наслідком [16].

Дослідження категорії каузативності у лінгвістиці охоплює дуже широке коло питань. В той час як прихильники системно-структурної парадигми розглядають каузативність лише з точки зору мовних засобів для вираження причинності в тексті (Чжан Цзюй-у; Вень Сяохун), прихильники генеративної (Б. Комрі; Дін Сінфен) і функційної парадигм (Н. Леміш; І. Вайнорене) активно вивчають відтінки і характер каузальних відношень. Крім того, каузальні зв'язки, ймовірно, існують та проявляються і на інших рівнях мови, однак на сьогодні це питання є недостатньо висвітленим. Перспективним також вбачається дослідження засобів вираження причиново-наслідкових зв'язків з точки зору порівняльно-історичної парадигми, що допомогло б створити цілісне уявлення, яке є невід'ємною складовою комплексного підходу до вивчення цього питання.

Висновки. Сприйняття «каузальності» пройшло в своєму розвитку багато стадій і суттєво відрізнялось у сприйнятті представників різних лінгвокультур. У західному світі це поняття еволюціонувало від наївного сприйняття у первісному

суспільстві, вивчення категорії причинності як “першопочатку” у древніх греків (зокрема в працях Демокрита та Аристотеля), пошуку телеологічної причинності у середньовіччі, дослідження автокаузальності у рамках німецької класичної філософії і аж до агностицизму у своїй трактовці. На сході, зокрема у Китаї, даоські мислителі зосереджували свою увагу на дослідженні природного плину речей, циклічності та плавному переході одних явищ у інші, а вивчення взаємозв’язку причини та наслідку почало активно розвиватись набагато пізніше під впливом концепції буддизму та індуїзму. На сучасному етапі, «каузальність» розглядається як всеосяжна логіко-філософська категорія, яка охоплює всі види зв’язків між подіями у навколишньому світі, тоді як «кауза-

тивність» є суто лінгвістичною категорією, яка відображає причинно-наслідковий зв’язок між подіями, фактами, станами.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що не зважаючи на наявність широкого спектру досліджень структури, семантики і функцій каузальних відношень, сьогодні бракує комплексного підходу до вивчення цієї проблематики. Сучасна лінгвістична наука характеризується антропоцентричною парадигмою, у межах якої інтерес представляє дослідження мовної реалізації каузальності в безпосередньому зв’язку із мисленням. Подальші розвідки мають бути спрямовані на вивчення засобів реалізації причинно-наслідкових відношень на рівні речення в рамках каузативної конструкції та на текст у рамках каузативної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вайноренє І. П., Леміш, Н. Є. Сучасні методологічні принципи вивчення каузальної доміанти ФЕКТ у мовознавстві та процедура її зіставного дослідження. *Forum Filologiczne Ateneum*. 2021. Вип. 9. Том 1. С. 141–161.
2. Вітгенштайн Л. Філософські дослідження / пер. з нім. Є. Поповича. Київ : «Основи», 1995. 311 с.
3. Г'юм Д. Трактат про людську природу / пер. з англ. П. Насада. Київ : «Всесвіт», 2003. 552 с.
4. Данильченко І. В. Лінгвокогнітивні методики аналізу синтаксичних конструкцій. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Вип. 1. Том 1. С. 54–58.
5. Єременко М. О. Філософські аспекти дослідження каузальності в соціально-гуманітарній сфері. Одеса : «Гельветика», 2021. 406 с.
6. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ : «Юніверс», 2000. 504 с.
7. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду. Київ : Дух і література, 2011. 208 с.
8. Кіктенко В. О. Даоська причинність і телеологія: Нідэм, Гегель, Уатхед і комбінаторна логіка. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2006. Вип. 79. Том 1. С. 190–194.
9. Колісниченко А. В., Харицька С. В. Сучасний стан осмислення дефініції "міфопоетика". *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2020. Вип. 41. Том 1. С. 85–93.
10. Леміш Н. Є. Зіставний аналіз складових каузального комплексу в різноструктурних мовах. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Філологія*. 2012. Вип. 6. Том 1. С. 1–7.
11. Мельник В.П., Синиця А.С. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2016. 568 с.
12. Михайлов В. С. Соціальні орієнтири давньокитайської філософської школи моїзму. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2009. Вип. 1. Том 1. С. 1–5.
13. Шаталович І. В. Трансформація ідеї детермінізму в західноєвропейській філософії. *Вісник Харківського Національного Педагогічного Університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2019. Вип. 41. Том 1. С. 160–170.
14. Comrie B. Causatives and universal grammar. *Transactions of the Philological Society*. 1974. Vol. 73. P. 1–32.
15. Cowley S. J., Steffensen S. V. Coordination in language: Temporality and time-ranging. *Interaction Studies*. 2015. Vol. 16. P. 474–494.
16. Shibatani M. Syntax and semantics: The grammar of causative constructions. New York : New York Academic Press, 1976. 497 p.
17. Solstad T., Bott O. Causality and causal reasoning in natural language. *The Oxford handbook of causal reasoning*. 2017. Vol. 1. P. 619–644.
18. Song J. J. Causatives and causation: A universal-typological perspective. London : Routledge, 1996. 295 p.
19. Vainorenien I. P., Lemish, N. Ye. Multidisciplinary aspects of causality as an ontological and epistemological category. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9. P. 305–314.
20. Zhabotynska S. The study of language: Linguistic paradigms. *Studia Philologica*. 2019. Vol. 12. P. 7–12.
21. Zhang J., Wen X. Chinese passives. *Kansas Working Papers in Linguistics*. 1989. Vol. 14. P. 123–140.
22. 丁新峰. 现代汉语致使语义范畴研究. 吉林: 吉林大学, 2019.
23. 许苏民. 西国哲学不出老子十二字发微. 学术研究. 2008. Vol. 1. P. 5–15.